

ЗА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ РАБОТАТА НА ИНСТИТУТА ЗА ЛИТЕРАТУРА ПРИ БАН ПРЕЗ 1968 И 1969 ГОДИНА

Доклад, изнесен от директора на института Стойко Божков

Като пристъпваме към преценка на дейността на института за 1968 и 1969 г. необходимо е да припомним основните принципи, върху които сме се стремили да организираме тази дейност, както и изходните позиции, от които сме се ръководили. Да извършим това ни задължава не само положението ни на институт, който е призван да осъществява политиката на Българската комунистическа партия в областта на литературната наука, но и фактът, че ние се отчитаме непосредствено след като нашият народ направи радостна равностметка на победния свой път в изграждането на социалистическото общество за изминалите 25 години. Ние не можем да не се чувстваме горди от завоеванията на трудовете хора, от успешното решаване на най-сложни и трудни въпроси на духовното издигане на нашата социалистическа нация, от големите успехи на нашата наука и култура, от истинския златен век на техния всестраниен разцвет. И заедно с това — да ги чувстваме тъкмо сега необходимостта да преценим нашата работа от повишените изисквания, които тези постижения поставят пред нас.

През изтеклите две години ние работим в атмосферата на повишените изисквания към българската литературна наука от Деветия конгрес на партията и ясният творчески задачи, които са поставени от решенията на Юлския пленум на ЦК на БКП, от неговия Септемврийски пленум, от решенията по идеологическите въпроси и по-специално от решенията за борбата срещу идеологическата диверсия на империализма и забележителната реч на др. Т. Живков през отчетната конференция на Софийския комсомол. Ако от първите три документа за нас произтичат главно общо методологически и научно-организационни задачи, свързани с концентрацията на научноизследователските ни планове върху най-важните проблеми на литературната наука, то последните две ни поставиха конкретни задачи и проблеми, напомняйки ни задълженията да укрепваме нашата наука като силно оръжие за осъществяване на нашия комунистически идеал. Поставените от др. Т. Живков задачи пред литературната критика във връзка с повдигнатото развитие на художествената

литература важат в още по-голяма степен и за литературната наука, която е призвана да изработва марксистко-ленински критерии за преценка на литературните явления в миналото и в нашата съвременност, за анализиране на процесите в съвременната литература, като ги преценява от гледна точка на задачите на социалистическото строителство. Наред с това — да улеснява читателя във възприемането на художествените ценности и да възпитава у младото поколение чувството за хубаво и красиво, за правда и обществен прогрес.

Важен момент в общия духовен живот на прогресивното човечество през тези две години бяха решенията на Московското съвещание на комунистическите и работническите партии. Изработвайки общата стратегия и тактика на класовата борба в съвременната епоха, те обърнаха особено внимание на интернационалните задължения на интелегенцията и специално на нашите големи задачи във връзка с необходимостта да се пресича буржоазното идейно влияние, както и идейното влияние на сектантството и догматизма, на опортюнизма и ревизионизма върху художествената интелегенция, за да се сближава нейното творчество с народните маси и с революционното движение.

Особено важни за нас бяха ясният постановки в редица партийни документи за патристичното и интернационалното възпитание на подрастващото поколение. Те ни задължават да направим с нашите марксистко-ленински преценки на литературните явления достойнство на младото поколение всички духовни ценности, създадени от талантливите творци на литературата ни, да ги освободим от буржоазни извращения в миналото и да ги защитим от съвременни фалшификатори и идеологически спекуланти.

Всички тези решения ни задължават: правилно да определим проблематиката, която да разработва нашият колектив; добре да съсредоточим силите на отделните научни сътрудници с оглед максимално да се използват техните знания и творчески възможности;

да организираме така творческия процес, че в максимално най-кратък срок да се

завърши научноизследователската работа по определена научна задача;

резултатите от нашата работа да попаднат в ръцете на читателя, когато ще изиграят максимално своята роля в неговия творчески или идеен растеж.

Трябва да изтъкнем във връзка с това, че ние се отчитаме за дейността ни през юбилейната 25-годишнина, че българското литературнознание тъкмо през годините на социализма постигна значителни успехи в разработването на някои важни теоретически проблеми, както и в осветляването на историята на българската литература и на съвременни литературни явления. Особено оживление в литературната наука се получи във връзка с осъществяване на априлската линия на партията за творческо отношение към изникващите от живота проблеми, за преодоляване на схематичното и догматично отношение към действителността. Тъкмо през този период нашият колектив се насочи към написване на четири томната история на българската литература, към разработване на редица актуални въпроси на старата българска литература, към по-широко интерпретиране на литературния процес през Възраждането, към вникването в някои специфични явления на литературата след Освобождението и за коригиране на ограничителните тълкувания от позициите на вулгарния социологизъм на значителни художествени ценности, към по-задълбочени оценки на пролетарско-революционната ни литература и по-специално на творчеството на Хр. Смирненски и писателите от 30-те години, към разработването на някои специфични проблеми на литературата и по-специално на някои проблеми на майсторството и поетиката, към изясняване генезиса и непрекъснатото обогатяване на социалистическо-реалистическата ни литература, към значително по-конкретна и научно обоснована критика на главните насоки на буржоазното влияние върху литературата, като идеите за дехуманизацията, дегеронизацията, дендеологизацията, апологизма на модернизма и авангардизма и пр. Макар и осъществяван с известни временни трудности в отделни случаи, този процес на творческо прилагане и развитие на марксистско-ленинската литературна наука е единствен подход за правилното разрешаване на научните и художествени проблеми на нашето съвремие.

И като преценим от тази гледна точка развитието на българското литературнознание през изминатите години и особено през последните две години, не можем да не отбележим радостното явление, че най-изтъкнатите членове на нашия институт са реализирали една значителна научна продукция, която намира висока оценка и широк отзвук както у нас, така и в чужбина.

Ние с особено задоволство отбелязваме научната активност на уважавания от всички нас акад. М. Арнаудов, който в тази зряла

възраст съумя да подготви и публикува големи научни приноси, като монографиите за Л. Каравелов и К. Христов.

Не можем също така да не подчертаем, че през 1969 г. акад. П. Зарев бе удостоен най-високото отличие в нашата страна — Димитровска награда — за труда му „Панорама на българската литература“, една творба, която е реализирана в творческата атмосфера на нашия институт. През 1969 г. той издаде и книгите „Преобразена литература“ (засягаща развитието на най-големите ни писатели в периода на социалистическото преустройство на страната) и „Структурализъм, литературнознание и естетически идеал“ (в която воюва за марксистско-ленинска оценка на литературата против естетиката на буржоазния структурализъм и естетика). Голяма активност през последните години проявява и акад. П. Динев, който публикува книгите „Из историята на българската литература“, „Между свои и чужди“, „Възрожденски страници“ (т. I и II), „Из старата българска литература“.

Чл.-кор. Е. Георгиев издаде книгите „Български образи в славянските литератури“, „Българската литература в общославянското и общоевропейското литературно развитие“ и „Кирил и Методий“.

Чл.-кор. Г. Цанев започна издаването на поредицата „Страници от историята на българската литература“.

Акад. Г. Караславов, наред с голямата си писателска продуктивност, публикува и книгата „Близки и познати“ — мисли и спомени за най-изтъкнати български писатели, която има стойност и като документ за тези писатели, и като преценка за тяхното творческо и обществено дело.

Макар че са написани и издадени извън плановите на института, тези книги са създавали всяка по своему съответна мярка и атмосфера в творческата дейност на нашия научен колектив. Тяхното споменаване в отчета на института в този смисъл не е формално.

Най-важният въпрос, който нас ни интересува, когато преценяваме дейността на института през изминатите две години, безспорно се отнася до постигнатите резултати от плановата научноизследователска работа, имат ли тези резултати значение за литературната наука, какво влияние оказват върху съвременника.

През 1968—1969 г. институтът е работил върху три направления в литературната наука: история на литературното развитие, теоретико-методологически въпроси на литературата и на литературния процес, сравнително изучаване на славянските и други литератури и връзките между тях.

С определянето на тези три направления се направи опит да се внесе по-голяма целенасоченост и проблемност в научноизследователската работа на института.

В рамките на тези три направления се разработват общо 7 проблема с 31 теми за 1968 г.

и 6 проблема с 27 теми за 1969 г. При разработването на плана за 1970 г. проблемите и темите бяха още намалени, като не се допусна включването на нови индивидуални теми. Като се вземе общият брой на научните сътрудници в института, не може да не се изтъкне, че работата по толкова много теми е нереална: в плана се крият възможности за неизпълнение и неспазване на принципите, които споменахме по-горе и възможности за неефективна организация на научноизследователския труд. Това е едно лошо наследство, срещу което ръководството на института се бори години наред, но все още не може решително да го измени.

Каква е проблематиката в институтския план?

Общо взето тя обхваща основни проблеми на литературната наука. Така напр. по първото направление се разработват четири-томната история на българската литература, приемствеността в българската литература, развитието на българския исторически роман след Първата световна война, Речник на българската литература, изследвания върху творчеството на Хр. Смирненски и Н. Вапцаров, история на българската литературна наука и критика и др.; разработват се още редица въпроси на съвременния литературен процес. В теоретико-методологическото направление основен проблем е социалистическият реализъм, по-специално методологически, жанрови и стилови особености на социалистическия реализъм, историческа поетика на българската литература, проблемът за човека в литературата с оглед на борбата с буржоазното влияние върху литературата. В основата на сравнителното изучаване на литературата стоят проблемите на връзките на българската литература с руската и съветската литература, както и някои общи въпроси на сравнителното литературознание. В плана е предвидено издаването на редица паметници на старата българска книжнина.

Наред с тези важни задачи обаче в плана фигурират и някои малки теми, които се изчерпват с една статия или портрет без особен принос за науката.

През 1970 г. институтът прави решителни стъпки за по-голяма концентрация на научните сили върху основните проблеми; окончателно завършване на двата последни тома от История на българската литература, завършване на том I и II от Речника на българската литература, върху проблемите на социалистическия реализъм и проблеми на съвременната литература, върху историческата поетика в българската литература, съветско-българските литературни връзки, издаване съчиненията на Климент Охридски. Погледнат откъм концентрацията на кадровия състав, нашият план за 1968 и 1969 г. отразява в значителна степен господството на индивидуалистическия подход на сътрудниците към института. След категорическите

нареждания на ръководството на академията по повод решенията на Юлския и Септемврийския пленум на ЦК на БКП и особено с оглед изпълнение на решението за работата на института във връзка с речта на др. Т. Живков пред комсомола, в началото на 1970 г. ние отново трябва да проверим нашия план и да определим работата на всеки един от сътрудниците.

И сега, особено във връзка с историята на българската литература и тематичните сборници ние привличаме значителен брой научни работници от висшите учебни заведения и критици. Следва да обсъдим обаче как още по-ясно да свържем нашата научно-организационна работа по основни проблеми с катедрите на университета, за да избегнем дублирането и за да осъществим обща концентрация на силите по основните насоки.

*

Преценявайки резултатите от изпълнението на плана за изминалите две години, ние можем да кажем, че нашата литературна наука се обогати със значителни приноси. Тези приноси тласнаха по-напред теоретическата и методологическата основа на нашата наука, свързаха изследванията по-непосредствено с нуждите на общественото и художественото развитие на нашия народ, с тях институтът по-активно участва в съвременната идейна и обществена борба за изграждане на новия човек на нашето социалистическо съвремие, за формирането на съзнанието на нашия съвременник в патриотичен и интернационалистически дух, за приближаването му до красивото и възвишеното, което художествената ни литература е създала.

ПРИНОСИ ПО НАПРАВЛЕНИЕ ПЪРВО: ИСТОРИЯ НА ЛИТЕРАТУРНОТО РАЗВИТИЕ

Постиженията на научния колектив на института по това направление засягат основни периоди от развитието на българската литература.

През отчетната година Научният съвет на Института за литература обсъди и прие за печат том I от изданието „Климент Охридски. Събрани съчинения“, съставен и редактиран от Боню Ангелов, Кую Куюев и Христо Кодов. Това издание е несъмнен успех на българското литературознание. Чрез него за първи път старобългарският писател Климент Охридски е представен с всички свои произведения, един от които са запазени в многобройни преписи далеч от нашата страна, главно в Русия. Изданието има научно и по-широко национално значение — то предлага убедителни аргументи не само за горещото родолюбие на Климент и блясъка на таланта му, но също и за широката популярност на основните произведения на старобългарската литература, за българския народостен ха-

рактер на Климентовото дело. Том I от това издание е под печат. Успешно протича и работата над останалите два тома — предстои да бъде обсъден том трети.

1969 г. бе юбилейна за славянската и българската култура. Бе отбелязана 1100-годишнината от смъртта на Константин-Кирил Философ. По този случай бяха проведени специални изследвания, организатор на които бе Институтът за литература. Голям колектив от езиковеди, литературоведи, историци и изкуствоведи всеотменно осветлява епохата и делото на този виден български и славянски учен и проповедник, създател на славянската азбука и борец за обществен прогрес в Европа през IX век. Изследванията бяха издадени в специален сборник. Най-общо работите в сборника обхващат четири дяла: въпроси около характера на Кирило-Методиевата дейност и връзките ѝ с историята на българската народност и държава; литературни паметници за живота и делото на Кирил и Методий; езикови въпроси около Кирило-Методиевото дело и старобългарския език и други някои по-частни въпроси. Изследванията възсъздават широката картина на обстановката, в която се заражда делото на солунските просветители, проследяват обстойно и аналитично неговия прогресивен характер, изграждат се на богата фактическа основа и с разнообразна аргументация. Особено задълбочено и на високо научно ниво са разгледани връзките на това дело с историческата съдба на българската народност и ролята на България за спасяването и укрепването на Кирило-Методиевите традиции. Сборникът дава представа за авторитетната дума на славистичната наука по отношение на големите заслуги на българската държава през IX—X в. за запазването на Кирило-Методиевите принципи, за високите постижения на българската култура в ранното средновековие и за влиянието ѝ върху славянския свят, за същността на Кирило-Методиевия, т. е. старобългарския, език. Резултатите от изследването са несъмнена крачка в проучването на Кирило-Методиевата проблематика, нов принос на българската наука в тази централна за славистиката научна област.

Това дело се осъществява при добра съгласуваност между специалистите от академичните институти и висшите учебни заведения и в научно-организационно отношение показва предимствата на проблемния принцип при организацията на научната работа.

От 21 до 23 май 1969 г. в София се състоя симпозиум, посветен на тази годишнина на старобългарската книжнина. Негови официални организатори бяха Българската академия на науките, Софийският университет „Климент Охридски“ и Висшият педагогически институт „Кирил и Методий“ — В. Търново. Работата на симпозиума беше подготвена обаче главно от Института за литература. Начело на организационния комитет

стоеше акад. П. Динев, а като негови членове — чл.-кор. Ем. Георгиев, проф. Б. Ст. Ангелов, проф. К. Кувев.

В симпозиума взеха участие специалисти от СССР, Великобритания, Франция, Полша, Румъния, Гърция, Италия, ГДР, Унгария, Швеция. На заседанията в големия салон на БАН бяха изнесени 27 доклада и научни съобщения, засягащи различни аспекти на Кирило-Методиевата проблематика — лингвистични, литературно-исторически, исторически, археоложки и пр. От чуждестранните славици с доклади се представиха: проф. д-р П. Кирай (Будапеща), проф. Фр. Славски (Краков), проф. Р. Оти (Оксфорд), проф. д-р Б. Мериджи (Милано), ст. н. с. Л. П. Жуковская (Москва), доц. Л. Мошински (Торун), проф. Е. Кирилук (Киев), доц. д-р Г. Мухайла (Букурещ), проф. Ал. П. Каждан (Москва), проф. А. Е. Тахиаос (Солун), монсеньор П. Л. Юнлие (Париж). Приветствени слова към участниците в симпозиума и към българската общественост поднесоха проф. Р. Триомф (Франция), проф. Г. Якобсон (Швеция) и проф. П. Новотни (ГДР).

В поредицата от прояви, с които културната общественост в целия свят изрази почитта си към епохалното дело на Константин-Кирил, симпозиумът в София се откроява с международната си представителност и с авторитета си на научен форум. Разнообразната проблематика и високото научно равнище на изнесените от българска страна доклади доказва още един път, че дългогодишните традиции на българската наука в изследването на многостранното Кирило-Методиево дело продължават да се обогатяват с ценни, задълбочени проучвания. Очертано беше състоянието на Кирило-Методиевата проблематика до наши дни, показани бяха връзките на Кирило-Методиевото дело с българската народност, българската литература и култура, както и мястото му в историята на общочовешката култура. Осветлени бяха редица по-частни въпроси: за старобългарския хомилар и изследването на Кирило-Методиевия език, за неизвестните досега в славистиката палимпсестови части на Зографското евангелие, за синтактичните функции на старобългарските наречия, за Кириловия химн в чест на Климент Римски и др. Проследена бе и връзката на Кирило-Методиевото дело с демократичните движения в средновековна България. По различен път, с данни от най-равнообразно естество както българските, така и чуждестранните учени обосноваха дълбоката и неразривна връзка на Кирило-Методиевото дело с България, показаха ролята на българската народност в културното самоопределение на славянството и в създаването на самобитната славянска култура.

Като цяло резултатите от научната работа на симпозиума и издаденият сборник с изследвания „Константин-Кирил Философ“ трябва да бъдат окачествени като значителен принос

в изследването на Кирило-Методиевите въпроси и в развитието на славистиката изобщо.

Приноси в изясняването на някои въпроси на старобългарската литература съдържат и някои извънпланови публикации на сътрудници на института, особено книгата на Емил Георгиев „Кирил и Методий“ и книгата на Боно Ангелов „Борба за делото на Кирил и Методий“.

Резултат от съвместната работа между Института за литература при БАН и Института за руска литература в Ленинград (Сектор древноруска литература) представлява трудът на Ю. К. Бегунов „Козма Пресвитер в славянските литератури“. В неговата подготовка от съветска страна взе участие акад. Лихачов, а от българска акад. Петър Динев. Това е ценен приносен труд в науката за старата българска литература, който въвежда нови 25 преписа на Беседата в славянските литератури. В неговата подготовка изследва нейното възникване, нейното разпространение в Русия и Сърбия. Както чисто текстуалната част на труда, така и изследователската му допринасят за широкото и аргументирано осветляване на редица важни частни и по-обща въпроси на старобългарската литература.

През 1969 г. институтът подготви и даде за печат специален том от изследвания в чест на 90-годишнината на акад. Михаил Арнаудов. В него са поместени общо 43 изследвания по въпроси из научноизследователската област на юбилара. Написани в по-голямата си част от сътрудници на института, те осветляват важни теоретико-методологически, историко-литературни, фолклорни и културно-исторически въпроси за психологията на литературното творчество и някои основни литературни направления, за отделни моменти от развитието на българския исторически роман или пък за отделни страни от творчеството на Вазов, Ботев, Каравелов, Шилер, Тургенев, Леонов и други български, руски и европейски писатели; за отличителни черти на българския фолклор, за взаимоотношенията му с други народи и пр. Така комплектиран, сборникът представлява положителен факт от научноизследователската дейност на института и отразява някои от резултатите на тази дейност.

В приятия за печат труд на Дочо Левков „Проблеми на българската белетристика“ се осветляват важните въпроси за националната самобитност на българската възрожденска белетристика и влиянията, които изпитва, за мястото на фолклора в нейното развитие, за нейния художествен стил и език. В разглеждането на тези и подобни на тях въпроси авторът анализира богат фактически материал, доуточнява някои от констатациите в предходни изследвания и представя по-пълно в историко-литературен план развитието на белетристичния жанр в българската възрожденска литература.

На проблемите на българската белетристика през Възраждането е посветен и трудът на

Илия Конев „Белетристът Каравелов“. В изследването се дава ново решение на въпроса за началото на белетристичния жанр и мястото на Каравелов в това начало, за същността на революционния хуманизъм на писателя и неговия принос в сръбската литература; за някои типологически паралели с румънската литература и идейно-художественото единство на повестите от последния период на живота му.

Излиза от печат т. III от академичното издание на съчиненията на П. Р. Славейков, съставен от Соня Баева. Тук са събрани печатаните и непечатани автобиографични материали на П. Р. Славейков, биографиите, които той е написал за редица видни дейци на българското възраждане, разкази и описание за исторически събития и др. Една част от тези творби на Славейков се печатат за първи път. Томът е придружен с богат научен коментар, чрез който се прави в много отношения нов принос за изучаване живота и дейността на П. Р. Славейков.

Приет бе за печат т. III от Избрани произведения на Ив. Шишманов, подготвен от Георги Димов; томът съдържа лекциите на Иван Шишманов по западноевропейските литератури през XVIII век, които се разчитат и публикуват за първи път.

Приноси в изучаването на живота и творчеството на Иван Вазов се съдържат в издадената монография на Величко Вълчев „Иван Вазов. Жизнен и творчески път“. Това е цялостно изследване за живота и литературната дейност на народния поет. Въз основа на многобройни нови и малко известни материали са осветлени отделни периоди от творческата биография на Иван Вазов, изяснени са идеите му и художествени позиции.

Някои важни страни от живота и творчеството на Христо Смирненски бяха осветлени в изнесените доклади и съобщения на научната сесия, организирана през 1968 г. от института по случай 75-годишнината от рождението на поета. Творчеството на Смирненски бе разглеждано в съотношение с естетиката на символизма и бе изтъкната естетическата несъвместимост на поетиката на модернизма и социалистическия реализъм. Върху основата на анализа на творчеството му бе посочено значението на пролетарския поет за утвърждаването на метода на социалистическия реализъм в нашата литература; бяха разкрити характерни особености на неговото художествено майсторство, а също и малко познати страни от активната му обществена дейност.

По случай 60-годишнината от рождението на Н. Й. Вапцаров бе приготвен сборник от изследвания. Осветени са основни страни от творчеството на поета; неговата партийна насоченост, новият социалистически хуманизъм в него, художественото майсторство и др.

Бе организирана специална научна сесия в Благоевград и окръга, где то сътрудници на института изнесоха 16 доклада. Осъществени се широк контакт с трудовите хора и резултатите от изследванията ни станаха достояние на няколко хиляди слушатели.

В областта на съвременната българска литература са разработени проблемите за образа на младия герой в съвременната българска литература, както и проблемите за народността, партийността и хуманизма. Изследванията на народността, партийността и хуманизма в съвременната българска литература разглеждат творчеството на едни от най-значителните представители на съвременната българска поезия и проза: Елисавета Багряна, Димитър Димов, Димитър Талев, Никола Вапцаров, Веселин Андреев и други. Осветлени са хуманистичните черти на съвременната българска поезия, разкрито е патриотичното самосъзнание на поети от 30-те години, показано е хармоничното единство между народността, партийността и хуманизма в социалистическо-реалистическите произведения на съвременната българска литература. Тези изследвания засягат широк кръг от произведения и автори и дават обстойно съвременно интерпретиране на тази актуална и изключително важна за литературата и литературната ни наука проблема.

В началото на годината институтът провежда научна сесия за младия герой в литературата — една проблема, която получи голяма актуалност и бе разглеждана на много читателски, градски и окръжни конференции; а също и на национална конференция в София, организирана от ЦК на ДКМС, СБП, Институтът за литература и някои масови организации. Целта на сесията бе да се изяснят научните аспекти на проблемата за младия герой и във връзка с това въпросите за мястото на младия герой в съвременната българска литература, за отличителните му черти, с които е представен в съвременната белетристика и поезия; за някои особености при изобразяването на героичното в литературата, а също и въпроса за възприемането на младия герой от масовия читател и въздействието му върху него.

Институтът участва в подготовката на сборника „Въпроси на съвременната българска литература“, издаден от издателство „Български писател“. Публикувани са студии „Минало и настояще“, „Проблеми на социалистическия реализъм в българската литература 1944—1948 г.“, „Поезия и съвременност“ и „Българската летописна традиция и проблеми на мемоарите за антифашистката съпротива (1941—1944 г.)“.

Въпросите на съвременната българска литература стоят в центъра и на някои извънпланови издания на сътрудници на нашия институт, като книгите на Пантелей Зарев „Пресобразена литература“, на Ефрем Каранфилов — „Съвременност и белетристика“, тру-

дът на Стоян Королев „В света на прозата“, книгата на Васил Колевски „Литература на свободата“, отделни публикации на Милена Цанева, Боян Ничев, Здравко Петров, Стоян Илиев и други. Всяко едно от тези изследвания допринася за многостранното осветяване на важни черти на съвременната българска литература, несъмнено е активното участие на една част от сътрудниците на нашия институт в тази толкова актуална научна задача.

ПРИНОСИ В ОБЛАСТТА НА СРАВНИТЕЛНОТО ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ

През отчетната година в института са разработени и редица въпроси на сравнителното литературознание. В изследването на Емил Георгиев „Просвещението и класицизма в литературите на Югоизточна Европа“ са поставени и решени въпроси, свързани с очертаването на основни периоди в развитието на българската литература и на другите литератури в Югоизточна Европа. По-подробно са осветлени проявите на сентиментализъм в българската литература, които, съпоставени със сходни елементи и тенденции в другите литератури, се очертават попълно със своите отличителни особености. Изследването е работено по плана за сътрудничество с Унгарската академия на науките, където то е оценено положително.

В том III от издаваните „Съветската литература в България“, съставен и редактиран от Стойко Божков, Христо Дудевски и Стоян Стоименов се обнародват много нови документи и материали за проникването и влиянието на съветската литература в България, върху българската литература, а също и за въздействието на съветската книга върху българското революционно движение.

Изследванията в областта на руската и съветската литература, както и взаимните връзки между българската литература и литературата на съветските народи бяха съсредоточени около юбилейните годишнини: 100 години от рождението на Максим Горки, 90 години от Освобождението на България, 75 години от рождението на Владимир Маяковски. Върху основата на нов фактически материал и нова съвременна методология се даде осветление на редица сложни и трудни въпроси: ролята на Максим Горки в съвременния литературен процес; Максим Горки — борец за нов тип хуманизъм; Максим Горки и някои насоки от новата българска литература. Поетичното наследство на Смирненски и Маяковски бе разглеждано в светлината на нови концепции за социалистически реализъм и с оглед на световноисторическото значение на двамата поети; цялостно и нашироко е разглеждан въпросът за приноса на руската класическа литературна и обществена мисъл в делото на

нашето Освобождение. В завършените части от темата на Лазар Цветков „Проблемът за човека в руската и съветската литература“, а именно „Горки и съвременността — за Горкиевото наследство и въпросите на хуманизма в съвременния етап“ е направен опит да се определи мястото и значението на руската литература от класическия и съвременен период в идеологическата борба със силите на реакцията и в защита на човека.

УЧАСТИЕ НА ИНСТИТУТА В VI МЕЖДУНАРОДЕН СЛАВИСТИЧЕН КОНГРЕС

На шестия Международен славистичен конгрес в Прага членовете на института участваха активно както с доклади, така и с изказвания в дискусиите. Бяха поставени важни теоретико-методологически и историко-литературни проблеми, осветлени от съвременни марксистки позиции; бе даден отпор на редица неправилни становища по нашето духовно наследство или по по-обща концепция, застъпвани от някои чужди делегати. Съвременната ни национална литературоведска мисъл се представи добре на този международен научен форум.

Докладите, изнесени от наши научни работници на конгреса и отпечатани в том XI на Славянска филология, имат в една или друга степен приносен характер в осветляване на поставените съществени проблеми на славянознанието. Повечето от докладите разглеждат проблемите на сравнителното литературознание — в по-общ теоретичен аспект или на основата на някои славянски литератури или най-често на основата на взаимоотношенията между южнославянските литератури. Обосновани бяха някои от принципите на общото и сравнително славянско литературознание и неговото историческо развитие и съвременно състояние; разглеждани бяха проблемите на българо-славянските литературни отношения според интерпретацията им от Шишманов; поставиха се някои въпроси, свързани с изучаването на теорията и историята на реализма в южнославянските литератури. Разглеждайки общото и различията в развитието на старите славянски литератури, бяха обосновани някои от принципите, върху които трябва да бъде поставено изучаването на тия литератури, бяха разкривани редица несъстоятелни страни в схващанията на известни учени, че може да бъде написана една обща история на старата руска, българска и сръбска литература.

Осветен бе процесът на постепенната промяна на художественото съзнание в българската литература през 20-те години в резултат на проникването и контактите със съветската литература. Характеризирани бяха някои типологически и контактни особености в отношенията на българската и съветската литература. Проследи се развитието на

романтичната поема в славянските литератури; бе разкрита ролята на съветската литература за развитието на социалистическия реализъм в българската литература.

Поставените въпроси са особено важни и актуални и в научно-методологическо и в обществено-политическо отношение. Онова, което ги характеризира най-общо, то е усиленият да бъдат осветени тези въпроси от съвременни марксистки позиции, като същевременно се даде отпор на идеалистически концепции и нездрави тенденции в днешната литературна наука.

Във връзка с 25-годишнината на социалистическата революция в България институтът разработи някои проблеми на литературното ни развитие през този период. С резултатите от тях ние взехме участие освен в посочените вече публикации, и в съвместния симпозиум със съветски учени, организиран в София от Отделението за езикознание, литературознание и изкуствознание на тема „Формиране и развитие на социалистическата култура в България“. Бяха изнесени доклади върху закономерностите в развитието на социалистическия реализъм и неговото новаторство в българската литература (В. Колевски), върху стилите тенденции в нея (Ст. Илиев), върху изучаването ѝ в Съветския съюз (Хр. Дудевски) и пр.

Важно явление в този симпозиум бе активното участие на голяма група видни съветски учени-литературоведи, които изнесоха доклади върху значителни проблеми на съвременното литературознание, използвайки и материали от българската литература и литературна наука: чл.-кор. Д. Ф. Марков, проф. В. Р. Шчербина, проф. А. И. Овчаренко, проф. В. В. Новиков, проф. В. И. Борщучков, В. И. Злиднєв, В. Захаржевская, Н. Пономарьова. Това създаде възможност редица черти от развитието на българската литература да се измерят и утвърдят от гледище на основните закономерности на общия художествен прогрес на нашето съвремие и да се разшири в значителна степен научният интерес към завоеванията на българските писатели и учени.

Друга характерна особеност на симпозиума бе това, че се постави началото на комплексното разглеждане и осветляване на проблемите на социалистическата култура. Очерта се възможност за разширяване съвместните изследвания между специалисти от различните области на изкуството и на взаимодействието между отделните национални култури.

Подготвен е за печат сборник от материалите на симпозиума.

През 1968 г. институтът обсъди и прие за печат труда „Загадката на трагическия катарзис у Аристотел“ от Александър Ничев, който прави цялостно осветление на една естетическа категория. В него се представя концепцията за трагическия катарзис у Аристотел върху основата на анализа на всички предишни теории и върху тълкува-

ние, което сам авторът прави на въпросите, влизащи в обсега на самата научна проблема, както се използва приведен от него богат текстов и друг материал за естетическите възгледи на Аристотел.

ЗА РАБОТАТА НА СПИСАНИЕ

„ЛИТЕРАТУРНА МИСЪЛ“

през 1968 и 1969 г.

Основните усилия на редколегиата на „Литературна мисъл“ през отчетния период бяха насочени за правилното осъществяване на партийната политика в областта на нашето литературнознание. Както през 1968 г. така и през юбилейната 1969 г. бяха публикувани уводни и авторски статии по най-актуалните проблеми на съвременното ни литературнознание: 70-годишнината от рождението на Христо Смирненски, Шестият международен конгрес на славистите, 150-годишнината от рождението на Маркс, 100-годишнината от рождението на М. Горки, 60-годишнината от рождението на Н. И. Вавцов, както и 25-годишнината от социалистическата революция у нас бяха основателни поводи за публикуването на статии, студии и изследвания по животрепещиците проблеми на социалистически реализъм със значителни приноси моменти по нерешени проблеми и се достига до нови решения, предлагат се нови интерпретации, осветляват се нови страни от съвременния литературен процес. Изказванията на редица съвременни писатели, като Елисавета Багряна, Людмил Стоянов, Христо Радевски, Младен Исаев, Георги Джагаров, Божидар Божилов, Блага Димитрова, Петър Караангов, Лиляна Стефанова, Анастас Стоянов и др. за българската литература утвърждават чрез своя опит зрелостта на едно съвременно художествено мислене, основано на принципните позиции на социалистическо-реалистическото художествено обобщение. Във връзка с речта на др. Тодор Живков, произнесена на XVI конференция на столичния комсомолски актив, две уводни статии, в които личи стремежът да се доразвият някои положения, поставени в партийния документ, в който така наведено и загрижено се сочат някои недъзи, съпътстващи съвременния литературен процес. В редица статии бе разглеждано творчеството на видни наши писатели: Елисавета Багряна, Димитър Димов, Валери Петров, Веселин Ханчев, Емилиян Станев, Христо Радевски, Георги Караславов, Павел Вежинов, Минчо Николов и др.

В редица статии се воюва срещу идеологически несъстоятелни и вредни концепции, против вулгаризаторството в литературата и изкуството, за идейно пълноценно и високохудожествено изкуство и литература, отговарящи на нуждите на съвременността, на строителството на социализма.

Поставиха се широко проблемите на патриотизма в съвременната българска литература.

Разговорът за същността и спецификата на старобългарската литература, открит със студията на Д. С. Лихачов (Ленинград) привлече вниманието на нашите медиевисти и на страниците на „Литературна мисъл“ се изказаха редица специалисти, които аргументираха народностния характер на старобългарската книжнина.

Списанието се отзова и на редица забележителни годишнини на наши и чуждестранни писатели и по-значителни събития в чужбина.

МЕЖДУНАРОДНО НАУЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Институтът поддържа творчески връзки с Института за славяноведение и балканистика при АН на СССР, с Института за световна литература в Москва, Института за руска литература в Ленинград и Института за литература при Украинската академия на науките, с Института за чешка литература и езици при Чехословашката академия на науките, със съответните институти при Полската академия на науките, Унгарската академия на науките и Германската академия на науките в Берлин. Най-делови са връзките ни с Института за славяноведение и балканистика при АН на СССР. Съвместно с него по плана на института разработваме проблемите за българо-руските и българо-съветските литературни взаимоотношения; провеждаме симпозиум, посветен на темата „Октомври и развитието на българската литература“, а също и симпозиум по случай 25-годишнината на социалистическата революция в България. Резултатите от това сътрудничество са много добри и с несъмнен обществен резонанс. За тях може да се съди както по споменатите симпозиуми, така също по изданията сборник „Октомври и развитието на българската литература“, по постоянно увеличаващите се контакти между институтите и техните сътрудници. Едно положително указание за творчески характер на това сътрудничество е също трудът на Ю. К. Бегунов „Презвитер Козма и неговата „Беседа против богомилите“, както и работата на Климентина Константинова в Ленинград, където по възложената ѝ от Сектора по древноруска литература задача подготви материали за научен опис на южнославянските и молдавските ръкописи от сбирката на Михаил Погодин.

Съвместно с Института за чешка литература подготвяхме сборник от изследвания по чешко-български литературни и културни връзки, който трябва да бъде завършен през следващите години.

Макар и да имаме несъмнени резултати в тази насока, необходимо е сътрудничеството ни с други сродни институти да се активизира и разшири. Единичните контакти и разговори ни подсказват, че можем да организираме по-добре връзките си с Института за световна литература в Москва, с Института за литература в С. Р. Румъния, със съответ-

ните институти в Полша, Унгария и ГДР.

За характера и значението на международното научно сътрудничество говори също нашето участие в международни конгреси, симпозиуми, срещи. Както вече изтъкнахме, най-внушителното ни представяне бе участието през 1968 г. в VI Международен славистичен конгрес. През настоящата година акад. Петър Динеков и н. с. Боян Ничев участваха в работата на Международния конгрес по фолклор в Букурещ. На симпозиуми и срещи с доклади са се представили проф. Георги Димов, проф. Ефрем Каранфилов, проф. Атанас Натеv, старши научните сътрудници Иван Цветков, Васил Колевски, Христо Дудевски и Илия Конев.

Това участие е несъмнено положително — изнесените доклади са проникнати от стремеж за съвременно осветляване на определени научни въпроси, включени в програмата на съответните конгреси, симпозиуми и срещи. Институтът и напред ще посърпява участието в подобни форуми, като същевременно ще се грижи това участие да бъде все по-ефективно за нашата наука и социалистическа национална култура.

Не се спираме специално на голямата извън-институтска и извънпланова продукция на членовете на нашия колектив не защото я подценяваме, а защото тя протича извън установените форми на институтския живот и научният съвет не е имал възможност нито предварително, нито след публикуването й да прави преценка на нейните научни достойнства. Както вече бе изтъкнато, тези изследвания се отнасят до всички периоди на нашето литературно развитие. Едни от тях са посветени и на по-специални проблеми, които засягат различни литературни направления, критиката и пр.

През изтеклите две години сътрудниците на института публикуваха стотици статии в периодическите списания и вестниците, изнесоха няколко стотин доклади и лекции във връзка с актуални литературни събития и годишнини. На тази дейност ние гледаме като на една от особено полезните форми на внедряване резултатите от научната работа в съвременната ни култура.

Ако трябва да направим обща преценка на работата на института от гледна точка на идеологическите изисквания, не бихме могли да не изтъкнем стремежа да се утвърждават и развиват главните насоки на политиката на нашата партия в областта на литературата и културата.

Ние можем да подчертаем, че сме допринесли за осветляване на важни страни от единадесетвековната българска литература

и особено на старобългарската литература, от съвременната ни социалистическа литература, допринесли сме за утвърждението на социалистическия реализъм, за неговите високи художествени и идейни изисквания към към литературата.

С редица изследвания сме отстоявали националната гордост на българския народ, допринасяли сме за патриотичното самочувствие на съвременника, борили се се за съветската литература и нейните хуманистични принципи, отстоявали сме интернационалистичните си задължения.

Но можем да проявим и по-големи изисквания към себе си и към отделни сътрудници при осветляване на художествените явления от миналото и съвременността, по-дълбоко да вникваме и осветляваме класово-партийните принципи, залегнали в техните основи, по-правдиво от открояваме художествените черти, които революционното движение и социалистическият строй са подпомагали и насърчавали.

Ние се намираме на нов етап от развитието на нашата страна и на марксистко-ленинската литературна наука. Този нов етап ние сме се опитали да осмислим в плана за 1970 г. и в перспективния план до 1975 г. Тези планове ние отново ще трябва да прегледаме, за да определим по-точно основните ни цели и да получим концентрация на силите и съгласуваност с другите научни учреждения.

Завършихме отчета за работата си през 1968—1969 г. и започваме изпълнението на плана за 1970 г. в навечерието на стогодишнината от рождението на В. И. Ленин, чиито идеи за художественото развитие на човечеството, за същността на изкуството и литературата, за тяхната неразривна връзка със социалистическата революция тържествуват в целия свят. Ленинизмът даде на литературознанието дълбок научен подход към художествените явления, изграден върху принципа на историзма и класовата борба, върху партийността и народността, на най-висшите хуманистични идеали: освобождението на народите от веригите на капитализма, активното изграждане на социалистическото и комунистическото общество.

За тази годишнина се подготвяме със специален сборник от изследвания. Част от изследванията са вече завършени. Надяваме се още през месец януари да поставим на обсъждане сборника, чрез който сме си поставили за цел да принесем своя дял в изучаване и използване на Лениновото наследство за по-нататъшното развитие на българската литературна наука и на българската литература.